

Blended onderwijs

De coronacrisis: een testcase voor blended onderwijs[1]

Door de Covid-19 pandemie ging het hele onderwijs noodgedwongen online. Deze *'shock to the system'* heeft kansen gecreëerd voor een meer permanente verschuiving naar blended onderwijs. Zo heeft het nieuwe wegen geopend om digitale mogelijkheden te benutten, maar zorgde het tegelijkertijd ook voor onvoorziene problemen en riep het allerlei vragen op. Zien we online onderwijs als een minderwaardig alternatief, een goede aanvulling of als gelijkwaardig aan fysiek onderwijs? Is er een ideale combinatie tussen online en fysiek onderwijs? En, kijkend naar de toekomst, hoe zorgen we er nu voor dat de positieve elementen uit het online onderwijsontwerp, ontstaan tijdens de coronacrisis, meegenomen kunnen worden in de vormgeving van toekomstig blended onderwijs? In de Solution Rooms passeerde het allemaal de revue.

Terwijl de één de coronacrisis ziet als de perfecte stimulans voor een paradigmatische verschuiving van het hoger onderwijs, is voor een ander duidelijk geworden hoeveel er verloren gaat in deze vorm van leren en lesgeven. Voor beide uitersten geldt dat het draait om de volgende vraagstelling: Het huidige blended/online onderwijs heeft nog niet de juiste vorm; hoe zorgen we dat we de juiste vorm kiezen en ontwikkelen, gegeven de verschillende kenmerken van docenten, studenten en leeromgevingen?

1 Onder blended learning verstaan we leren als resultaat van een bewuste, geïntegreerde combinatie van online en face-to-face leeractiviteiten (Van Valkenburg et al., 2020), met als doel dat beide activiteiten elkaar versterken (Oliver & Trigwell, 2005). Zie ook *www.onderwijskennis.nl/blended-learning*

UITDAGINGEN

Tijdens de Solution Room werd duidelijk dat er veel onbeantwoorde vragen spelen over de kwaliteit van blended onderwijs. Hoe zorgen we dat blended onderwijs dezelfde kwaliteit heeft als fysiek onderwijs? Waardoor verschilt de kwaliteit? Wat is de optimale balans tussen online en offline onderwijs? Wat is het minimale aantal uren, vakken of doelen dat *on campus* gegeven moet worden? Op welke momenten in het collegejaar, semester of vak is fysiek samenzijn nodig? Wanneer is dit minder het geval? En welke onderwijsvernieuwingen zijn hiervoor nodig? Bovendien, voordat we naar alle problemen kijken die het opwerpt, welke wereld is er te winnen met blended learning? Immers: we weten niet wat we precies missen in de online omgeving.

1. Het sociale aspect is geen bijzaak

Er werden vragen gesteld over de inrichting van blended onderwijs. Een voordeel is dat hoorcolleges digitaal opgenomen kunnen worden, waardoor studenten ze ook in kleinere stukjes online kunnen kijken. Werkcolleges daarentegen werken weer veel beter in een fysieke ruimte. Blijkbaar ontstaat er iets als we fysiek samen zijn, iets dat online niet altijd nagebootst kan worden. Daarnaast gaat onderwijs niet alleen over het overbrengen van kennis en het opdoen van vaardigheden, het is ook een sociaal proces. Hoe kun je de persoonlijke en sociale vorming van studenten vormgeven in zowel online als fysieke settings? In de discussie kwam naar voren dat het sociale aspect, of het gebrek daaraan, bij online onderwijs meer aandacht verdient als we deze richting inslaan. Internationale en eerstejaarsstudenten zijn daar met name bij gebaat. Dit kan namelijk ook verstrekkende gevolgen hebben voor het welbevinden van studenten. Het behalen van studiepunten lukte wel ten tijde van de coronacrisis, maar qua welzijn ging het slechter met studenten. Socialisatie, het vormen van een gemeenschap en welzijn kunnen dus niet als bijzaken worden gezien bij het vormgeven van het blended onderwijs.

2. Digitale tools: nut en bedenkingen

Een belangrijk onderwerp binnen blended onderwijs is vanzelfsprekend de ict. Hebben we vertrouwen in de ict omgeving? Soms is er (te) weinig vertrouwen in ict, waardoor docenten niet optimaal gebruik kunnen maken van *learning analytics*. Zo zijn er veel onderwijstools die nu niet gebruikt mogen worden omdat er weinig vertrouwen is om data af te geven, terwijl dit wel hele waardevolle informatie kan bieden voor het ontwikkelen van blended onderwijs. Zo zou de docent door middel van deze gegevens kunnen zien wat het leergedrag is van zijn/haar studenten en daar de aanpak vervolgens op aanpassen. Zo kan de plenaire tijd beter en effectiever ingezet worden. Tegelijkertijd werd gesteld dat terughoudendheid wenselijk is om de privacy te waarborgen. In de discussie werd duidelijk dat studenten vaak wél vertrouwen hebben in de privacy-waarborg door de docent, maar weinig vertrouwen hebben in de waarborg door het *data management system* en/of leeromgeving zelf.

3. Digitale geletterdheid en toegankelijkheid

De laatste uitdaging gaat over digitale geletterdheid en de mate waarin studenten en docenten om weten te gaan met blended onderwijs. Welke basiscompetenties en -faciliteiten zijn er nodig en hoe kunnen docenten deze verder ontwikkelen? Maar ook: hoe waarborg je de toegang tot een laptop/computer die nodig is voor het volgen van onderwijs? Daarnaast wonen veel studenten in

studentenhuizen waar weinig rust en privacy is en de internetverbinding te wensen overlaat. Vooral bij het maken van online tentamens leverde dit tijdens de coronacrisis veel stress op bij studenten. Tegelijkertijd werd aangegeven dat het online onderwijs ook veel kansen biedt, vooral voor studenten met een beperking.

OPLOSSINGSRICHTINGEN

Een eerste stap richting de oplossingen en het opnieuw vormgeven van het onderwijs is ons te realiseren dat we tijdens deze Solution Room nog vooral vanuit een noodgedwongen 100% digitaal situatie denken, terwijl in de toekomst er meer ruimte zal zijn om een goede verhouding te vinden tussen fysiek en online/digitaal onderwijs. De volgende stap is dan ook om opnieuw te formuleren: waarom kiezen we voor blended onderwijs? Wat willen we precies bereiken met deze onderwijsvorm? Hierop volgde het gesprek over de kwaliteitszorg rondom blended onderwijs.

1. Anders evalueren van blended onderwijs

Instellingen en opleidingen zullen moeten bepalen welke evaluatiemethoden passend zijn om de kwaliteit van het (blended) onderwijs te evalueren. Het standaard evaluatieformulier is bijvoorbeeld ongeschikt om de pedagogisch-didactische kwaliteiten te beoordelen. Ook kunnen de percepties op de docentkwaliteit vertekend zijn, bijvoorbeeld doordat opvalt dat een docent moeite heeft met de ict-toepassingen. Men was het erover eens dat vooral gezocht moet worden naar effectieve vormen van evaluatie die de relatie bevorderen tussen docent en student en daardoor co-creatie bevorderen.

2. Ruimte om te professionaliseren en experimenteren

Wil je goed blended onderwijs bereiken, dan is het erkennen en waarderen van docentschap in geld en uren essentieel. Financiële middelen en ruimte voor docenten vormen, logischerwijs, de basis van een oplossing. Docenten kunnen zich daarmee professionaliseren en de tijd *krijgen* het nieuwe onderwijs eigen te maken. We moedigen docenten van harte aan om ook de tijd te *nemen* om een cursus te herontwerpen (afkijken bij collega's mag!) en door te ontwikkelen op dat wat goed ging. De collega's die 'uitblinken' in het experimenteren met digitale didactiek, nieuwe vormen en tools hebben we daarbij hard nodig.

Voor studenten zijn financiële middelen nodig om geschikte hardware aan te schaffen en/of cursussen te volgen. In aanvulling daarop zou geld kunnen worden besteed aan living lab experimenten, om de technische infrastructuur op orde te krijgen. Ontwikkel daarin vooral dóór, in plaats van opzichzelfstaande experimenten te faciliteren. Zo kan er worden voortgebouwd op wat er al bekend is, zowel binnen de instelling of daarbuiten. Op de Vraagbaak Online Onderwijs of Onderwijskennis is bijvoorbeeld veel nuttige informatie te vinden.

3. Shift in mindset: wees transparant en proactief

Niet enkel financiële middelen zijn een oplossing, ook een verandering van mindset is nodig om dit samen te doen. Ga als docent de dialoog aan met studenten, communiceer daarbij het docentperspectief, ook over het cursusontwerp. Wees transparant naar studenten over wat je waarom doet, wat er met verzamelde data gebeurt en waarom dat goed is voor de kwaliteit van het onderwijs. Neem hierbij het hele proces onder de loep: wat is nodig om het groepsproces te waarborgen? Waar kunnen studenten zelf meer richting geven aan het leerproces? Zoek daarbij naar verschillende manieren om informatie te verzamelen over kwaliteitsindicatoren. Hier is niet altijd verstrekkende gegevensverzameling voor nodig. Studenten moeten zich beter realiseren dat ze inspraak hebben; dat ze hun stem kunnen gebruiken en verantwoordelijkheid kunnen nemen om hun eigen leerproces vorm te geven.

CONCLUSIE

Er spelen veel vragen rondom blended onderwijs. Veel is onbekend en er is geen *one size fits all* oplossing. Door de pandemie zijn we (noodgedwongen) in gesprek geraakt over een beter ontwerp van blended onderwijs, maar dit moeten we ook blijven doen ná de coronacrisis. In deze Solution Room kwam naar voren dat er vooral aandacht moet zijn voor de socialisatie en het welzijn van studenten in een blended leeromgeving, de mogelijkheden van ict tools en wat dit betekent voor de privacy van studenten. Daarnaast is de digitale geletterdheid van studenten én docenten een aandachtspunt waar onderwijsinstellingen ondersteuning voor moeten bieden. Om met deze uitdagingen om te gaan zijn financiële middelen en meer ruimte voor (de professionalisering van) docenten hard nodig. Daarnaast vraagt de opzet en inbedding van blended onderwijs om een nieuwe mindset bij docenten en studenten, waarbij zijn in een continue dialoog zijn om het leerproces gezamenlijk vorm te geven.

WETENSCHAPPELIJKE REFLECTIE

Wiebe Dijkstra, onderwijsadviseur Blended Learning, Technische Universiteit Delft

Tijdens de Solution Rooms hebben verschillende docenten, studenten en een beleidsmedewerker nagedacht over de vraag: hoe moet COVID/blended onderwijs de juiste vorm krijgen zodat, het dezelfde kwaliteit heeft als traditioneel onderwijs. Maar zoals Nynke Bos, lector Teaching, Learning and Technology bij Hogeschool Inholland al zei: “Wat we nu doen, is geen blended learning” *(Bakker, 2021).* Het is emergency remote teaching, waarbij docenten hun onderwijs van de ene op de andere dag online hebben moeten geven. Goed ontworpen blended onderwijs is veel meer dan dat.

Voordat er ingegaan wordt op hoe blended leren kan bijdragen aan hoogwaardig onderwijs, is het van belang om vast te stellen wat er verstaan wordt onder blended leren. Blended learning kan gezien worden als “leren als een resultaat van een doelbewuste, geïntegreerde combinatie van online en face-to-face leeractiviteiten” (Goeman et al., 2019). Voornamelijk het woord *doelbewust* is hier belangrijk. Tijdens de COVID-19 crisis hebben docenten in allerijl hun vak moeten omvormen tot een online of blended vak, zonder dat er een gegrond onderwijsontwerp hieraan ten grondslag lag.

Onderwijs herontwerpen

Een eerste stap naar hoogwaardig blended onderwijs is dus gedegen onderwijs ontwerp met doelbewuste ontwerpkeuzes. Hierbij moet op een integrale manier naar een vak gekeken worden. Een aspect daarvan is dat bewuste keuze gemaakt worden of leeractiviteiten online of face-to-face plaatsvinden en hoe deze activiteiten met elkaar geïntegreerd zijn. Modellen als Carpe Diem (Salmon, 2020), ABC Learning Design (Perović & Young, 2020) of Integrated Course Design (Fink, 2003) kunnen hierbij ondersteunen. Een tweede aspect zijn de blended learning tools. Het is essentieel dat docenten een bewuste keuze maken voor tools die aansluiten bij de leeractiviteiten. Daarbij hebben ze ook een verantwoordelijkheid voor een veilige online leeromgeving met tools die zorgvuldig omgaan met de data van studenten. Maar ook bij aspecten als interactie, flexibiliteit en de leerervaring (zoals zelfregulerend leren, studiebelasting en inclusiviteit) zullen bewuste ontwerpkeuzes gemaakt moeten worden (Dijkstra & Goeman, 2021).

Studenten spelen hier een essentiële rol. In eerste instantie is feedback van studenten op een vak, of onderdelen van een vak, essentieel bij het ontwikkelen en verbeteren van een blended vak. Docenten moeten studenten niet alleen informeren en meenemen in het vakontwerp, maar uiteindelijk studenten gaan zien als partners in leren en onderwijzen (Harrington et al., 2014). Dit gaat verder dan alleen het gesprek met de studenten aangaan. Studenten denken mee hoe een vak ontwikkeld en verbeterd kan worden en zijn daarbij volledig onderdeel van het ontwikkelteam.

Beleid gericht op ontwikkeling

De voorwaarde voor dit alles is dat docenten (en ook studenten) in staat zijn om hoogwaardig onderwijs te ontwerpen en te geven. Bij blended onderwijs is, naast vakinhoudelijke en pedagogisch/didactische kennis, ook technische kennis onontbeerlijk (Koehler et al., 2013). Vaak is de vakinhoudelijke kennis aanwezig, maar ontbreekt het aan basale pedagogische kennis (zoals bijvoorbeeld beschreven in Surma et al., 2019 of Rosenshine, 2012) en digitale competenties (waarbij het DigCompEdu een goed uitgangspunt is; Redecker, 2017). Geld (en dus tijd) voor trainingen, coaching en workshops kan gebruikt worden om docenten bij te scholen op zowel pedagogisch/didactisch als digitaal vlak.

Op de langere termijn zal er op een meer integrale manier gekeken moeten worden naar hoe een instelling blended onderwijs kan faciliteren. Het gaat hierbij niet alleen om professionele ontwikkeling en financiën, maar ook om bijvoorbeeld faciliteiten, support, waardering, strategie en kwaliteitszorg van blended onderwijs (Dijkstra & Goeman, 2021). Wanneer docenten gefaciliteerd worden en in staat zijn een goed ontworpen blended vak te maken, zullen we niet meer spreken van emergency remote teaching. In dat geval kunnen we zeggen: Wat we nu doen, is blended learning.